INFORMAȚII DESPRE PECENEGI DIN OPERA LUI CONSTANTIN PORPHIROGENETOS

DE
C. CIHODARU

Cunoașterea procesului de cristalizare a relațiilor feudale pe teritoriul țării noastre intră în rîndul marilor probleme înscrise în sarcina medieviștilor români. În fața acelora care încearcă s-o rezolve se ridică însă, din cauza lipsei sau a caracterului confuz al datelor istorice, serioase dificultăți. Izvoarele informative sînt rare și nu întotdeauna contemporane cu evenimentele. Conțin tradiții, în care realitatea istorică apare de cele mai multe ori deformată precum și date contradictorii. culese de pe la unii sau alții, fără ca autorii respectivi să fi avut posibilitatea de a le verifica. Alte vicii rezultă din modul în care s-au transmis aceste izvoare, din concepția lor despre lume, din tendința de literarizare și din lipsa de obiectivitate a autorilor respectivi.

Se încearcă în prezent să se umple, în cunoașterea acestei perioade, golul provocat de lipsa izvoarelor narative și documentare prin intensificarea cercetărilor arheologice. Se poate afirma că în acest domeniu s-au înregistrat mari realizări și că există de pe acum, într-o largă măsură, elemente necesare pentru a se schița imaginea mai mult sau mai puțin completă a culturii materiale din perioada dată. În așteptarea altor rezultate ce se vor putea obține pe această cale, o cercetare a datelor oferite de izvoarele care ni s-au transmis din secolul al X-lea, cînd se pune începutul procesului amintit, poate fi considerată utilă și plină de interes. Ea poate aduce unele precizări în privința situației politice existentă pe atunci în regiunea care ne preocupă.

Din acest punct de vedere, o atenție deosebită trebuia să se dea operei lui Constantin Porphirogenetos *De administrando imperio* [1].

---

[1] Titlul acesta i-a fost dat de Meursius, alcătuitorul ediției din 1617. Este numită, uneori, tratatul *Despre popoare* (περί ἐθνῶν) și a fost tipărită în mai multe ediții. Pînă în ultimul timp s-a folosit cea apărută sub îngrijirea lui Immanuel Bekker în *Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae*, vol. al III-lea al operelor lui Constantin Porfirogenetul, intitulat *De thematibus et de administrando imperio*, Bonn, 1840. Asupra edițiilor din 1617 și 1711, vezi tot aici observațiile de la p. 8, 10. O altă ediție la J. P. Migne în *Patrologia graeca*, t. CXIII, Paris 1864. Cea mai nouă este: Constantinus Porphirogenetus,

Tratatul acesta, alcătuit de autor prin anii 948—952 [2], în vederea inițierii fiului său Roman în problemele de politică externă ale Imperiului Bizantin, începe cu prefață săracă, plină de filozofie ieftină, consacrată expunerii scopurilor pedagogice urmărite prin redactarea lui [3]. Pentru a ilustra recomandările pe care i le face, el avea la îndemînă documentele din arhivele și cancelaria imperială, operele istoricilor anteriori, rapoartele solilor, descrieri de călătorie și materiale de la diferiți informatori [4].

Numeroasele reveniri și lipsa de continuitate între unele capitole îndreptățesc presupunerea că această lucrare a fost redactată în două etape și că a rămas neterminată [5].

Contradicțiile și erorile strecurate în unele capitole au fost scoase în evidență cu recomandarea adoptării unei atitudini critice față de acest tratat [6]. Lipsa de încredere nu trebuie să fie exagerată, căci există posibilitatea de a controla prin alte izvoare datele ce ne interesează.

Știri, în mare parte lipsite de detalii, conținînd mai ales aprecieri în legătură cu capacitatea de luptă a unor popoare din nordul Dunării și Mării Negre se dau în primele 13 capitole. Pentru țara noastră, ele nu prezintă un interes deosebit. În cuprinsul lor, autorul se limitează să dea sfaturi și să atragă atenția fiului său asupra modului cum pot fi folosite aceste popoare în interesul politicii bizantine. Se insistă în special asupra rușilor, ale căror atacuri asupra Constantinopolului periclitau adesea existența imperiului și acordă o mare însemnătate pecenegilor, considerați ca o masă de manevră a diplomației imperiale și ca un instrument în reglementarea relațiilor guvernului constantinopolitan cu popoarele din regiunile de la granițele nordice ale Imperiului Bizantin [7]. Autorul mai dă

De administrando imperio, text grec, editat de Gy. Moravcsik și traducere în limba engleză de R. J. H. Jenkins, Budapesta, 1949. O altă ediție a lui Gy. Moravcsik, cu traducere în limba maghiară poartă titlul: Biborbanszületett Konstantin, *A birodalom Kormányzása,* Budapesta, 1950. Am folosit această ediție, paralel cu cea de la Bonn. Ediției engleze i s-a adăugat un al doilea volum, cuprinzînd observații asupra datelor furnizate de autor. A fost alcătuit de F. Dvornik, B. Lewis, Gy. Moravcsik, D. Obolenski și S. Runciman, sub conducerea lui R. J. H. Jenkins. A apărut la Londra în 1962. Texte alese pentru studenți (cap. 29—36) a publicat J. B. Bury în *The early History of the Slavonic Settlements, in Dalmația, Croația & Serbia,* London, 1920.

O traducere în limba română a dat V. Grecu intitulată: Constantin Porfirogenetul, *Carte de învățătură pentru fiul său Romanos.*

[2] A. Rambaud, *L'empire grec au dixième siècle,* Paris, 1870, p. 165. Este primul care pune problema perioadei în care a fost alcătuit tratatul. Ea a fost pusă la punct de J. B. Bury, în *The Treatise „De administrando imperio"*, publicat în „Byz. Zeitschrift", vol. XV, fasc. 3—4, 1906, p. 518 și de M. V. Levčenco, în *Proizvedenija Konstantina Bagrianorodnago kak istočnik po istorii Rusi v pervoi polovine X v,* publicat în „Vizantiiskii Vremennik", t. VI, Moscova, 1953, p. 11 și urm. Problema relațiilor dintre ruși și Imperiul Bizantin în vremea lui Constantin Porfirogenetul a fost reluată în cercetare și aprofundată de M. V. Levčenco. Este prezentată ca un capitol în volumul cu titlul *Očerki, po istorii russkovizantiiskih otnošenii,* Moscova, 1956 (publicat după moartea autorului sub red. acad. Tihomirov). Relativ la data alcătuirii tratatului, v. p. 180 și urm.

[3] N. Iorga, *Medaillons d'histoire littéraire byzantine,* „Byzantion", II (1925), p. 264.

[4] M. V. Levčenko, *Proizvedenija...,* l.c., p. 11—13. *(Očerki...,* p. 178 și urm.).

[5] *Ibidem,* p. 14.

[6] *Ibidem,* p. 35.

[7] C. Porphirogenetul, *De administrando imperio,* ed. Gy. Moravcsik (maghiară), Budapesta, 1950, p. 48—53. (Ed. Bonn, p. 67—68).

aici cîteva ştiri interesante cu privire la comerţul făcut de pecenegi. Ei vindeau ruşilor boi, cai şi oi, animale pe care aceştia nu le puteau creşte şi cumpărau din porturile Mării Negre stofe, purpură, brîie, coliere, brăţări, piper şi piei de leopard vopsite cu purpură. Informaţiile acestea reflectă pe de altă parte, diferenţierea socială care se produsese în sînul triburilor pecenege [8].

Abia în capitolele 37—42, după ce dă ample referinţe în legătură cu arabii, cu unele regiuni mediteranene sau cu slavii din partea de apus a Peninsulei Balcanice, după ce face genealogia lui Mahomed şi a regelui Hugo din Provence, ruda sa, el revine asupra popoarelor din nordul Dunării şi a Mării Negre şi se referă mai pe larg la pecenegi, cavari şi maghiari [9].

În primul din aceste capitole [10], Constantin Porphirogenetos se ocupă de pecenegi. Cu 50 ani mai înainte, deci prin anii 898—902, aceştia fuseseră izgoniţi din regiunile de stepă cuprinse între Volga şi Ural, de către chazari şi uzi, care le luară locul. Ei fură nevoiţi să-şi caute alte sălaşuri şi alungară pe maghiari din regiunile situate la apus de cursul inferior al Donului. Întreaga uniune cuprindea pe atunci opt triburi mari (θέματα), dintre care patru şi-au împărţit teritoriul de la apus de Nipru, iar celelalte au rămas în stepele de la răsărit de acest fluviu [11].

Trei triburi se aşezaseră în regiunile care se întind spre apus de gurile Dunării. Unul din acestea, tribul Hopon (Χόπον) se stabilise în apropierea graniţelor Bulgariei, avînd lagărul principal probabil în faţa Silistrei, nu prea departe de Dunăre [12]. Altul, Ertim (ʼΗερτίμ sau ʼΗρτήμ) ocupa spre nord-est stepele din sudul Moldovei şi Bugeacul, dominînd în parte văile Prutului şi Nistrului pînă în vecinătatea teritoriilor stăpînite de unele triburi slave ca ultinii (Οὐλτίνοι), drevleanii (Δερβλενίνοι), lenzeninii (Λενζενίνοι) şi altele, supuse statului din Chiev. Tribul Gyla se găsea în apropierea maghiarilor [13]. Pe harta răspîndirii pecenegilor dată de Constantin Porfirogenetul, poziţia acestei seminţii este fixată în raport cu tribul Hopon, din cîmpia Dunării, prin întrebuinţarea adverbului κάτω „mai jos", ceea ce înseamnă „dincolo", „mai departe", dacă privim din direcţia Constantinopolului. Ar însemna deci că în stăpînirea acestui trib intrase Transilvania [14].

Din datele cuprinse în capitolul 37 se poate constata că autorul nu cunoştea exact întinderea spre nord a seminţiilor pecenege şi o limita în mod vag şi neprecis prin menţionarea unor triburi slave. Graniţa spre nord a dominaţiei pecenege în Moldova trecea pe o linie situată în apropiere de Dărăbani şi de Fundul Herţei, nu departe de graniţa actuală a ţării. Ea nu depăşea cetăţile de pămînt din cele două localităţi menţionate mai sus. În sudul Rusiei, pe valea fluviului Nipru, ajungea pînă la al patrulea dintre pragurile care împiedică navigaţia pe acest fluviu, numărate de sus în jos. Aici, de obicei, pecenegii aşteptau pe ruşi cînd aceştia mergeau spre Constantinopol.

Distanţele care separau ţara pecenegilor de teritoriile popoarelor vecine se dă în zile de mers [15]. Astfel se arată că de la pecenegi pînă la Chazaria era o distanţă de 5 zile, pînă la ţara mordvinilor 10 zile, iar pînă la Alania 6 zile. Între unguri şi pecenegi distanţa se aprecia ca de 4 zile. În schimb, între Rusia, Bulgaria şi teritoriile populate de aceşti nomazi, distanţa este evaluată la o zi sau o jumătate de zi. Chersonezul şi Bosforul din Crimeea erau cu mult mai apro-

8 *Ibidem*, cap. II, p. 48—50 şi cap. VI, p. 52—53. (Ed. Bonn, p. 69, 72).
9 *Ibidem*, p. 166—182. (Ed. Bonn, p. 164 şi urm.).
10 *Ibidem*, p. 166—170. (Ed. Bonn, p. 164—167).
11 *Ibidem*, p. 166. (Ed. Bonn, p. 164).
12 *Ibidem*, p. 166—168. (Ed. Bonn, p. 164—165).
13 *Ibidem*, p. 168. (Ed. Bonn, p. 166).
14 *Ibidem*.
15 *Ibidem*, p. 168. (Ed. Bonn, p. 166).

piate. S-ar putea susţine că e vorba de zone nelocuite între aşezările pecenegilor şi ale popoarelor vecine. O astfel de situaţie ar trebui să fie verificată prin cercetări arheologice. E mult mai probabil că autorul a intenţionat aici să arate distanţa dintre lagărele principale ale nomazilor şi graniţele ţărilor vecine.

Menţiunea lui Constantin Porfirogenetul că de la teritoriul populat de pecenegi pînă la regiunile stăpînite de triburile maghiare exista o distanţă care se putea parcurge în patru zile, nu ne poate ajuta să precizăm pe unde trecea graniţa dintre cele două uniuni de nomazi. Problema se complică şi mai mult dacă se ia în consideraţie afirmaţia, evident greşită, că maghiarii aveau de vecini spre nord pe pecenegi [16]. Luînd însă în consideraţie faptul că Transilvania aparţinea tribului peceneg Gyla, s-ar putea admite că graniţa pe care o căutăm coincidea cu linia care separă colinele din vestul Munţilor Apuseni de cîmpia Tisei. Plecînd de la Alba Iulia sau de pe Tîrnave, unde se găsea, probabil, centrul stăpînirii pecenege, se putea străbate acest masiv muntos pe valea Mureşului [17] pînă în cîmpia de la Arad, cam în patru zile de mers [18]. Această presupunere se confirmă prin nota lui Kedrenos că stăpînirea pecenegilor se întindea spre apus pînă la hotarele Panoniei [19].

Autorul tratatului *Despre popoare* nu avea însă cunoştinţe precise asupra modului cum se închegau şi se desfăceau uniunile de triburi din nordul Dunării şi avea referinţe vagi asupra componenţei lor etnice. De aici rezultau numeroase confuzii. Se pare că el era pus uneori în situaţia de a nu putea preciza cărei uniuni aparţineau anumite triburi. În informaţiile sale, autorul lasă să se înţeleagă că uniunile de triburi nord-dunărene prezentau uneori o compoziţie etnică eterogenă. În mai multe rînduri aminteşte de o ramură deosebită a pecenegilor cu numele de Kangar, care, din cauza presiunii exercitate de chazari, a atacat cea dintîi pe maghiari. Pecenegii Kangar se pretindeau mai viteji şi mai nobili decît ceilalţi. Ei locuiau pe teritoriul triburilor Kuarţitur, Iavdiertim şi Chavuxingyla [20]. Primul din acestea se plasa la răsărit de Nipru, al doilea sălăşluia prin Moldova, iar ultimul s-ar părea că este tribul Gyla localizat în Transilvania [21].

Aceeaşi situaţie exista, de asemenea, în sînul uniunii maghiare. Aici pe lîngă cele şapte triburi maghiare mai intrau şi cavarii, care erau grupaţi în trei triburi şi formau o unitate aparte, avînd un singur conducător. Autorul pretinde că, originar, ei fuseseră o ramură a chazarilor şi se separaseră de aceştia în urma unor lupte şi tulburări în sînul uniunii respective. Vorbeau limba chazară şi de

---

[16] Vezi însă G. Fehér, *Ungarn Gebietsgrenzen in der Mitte des 10 Jahrhunderts nach den De administrando imperio des Konstantinos Porphyrogenitos*, „Ungarische Jahrbücher", 2 (1922), p. 46. Acelaşi studiu în limba maghiară, „Szazadok", 56 (1921—1922), p. 354.

[17] Constantin Porfirogenetul, ed. cit., p. 176 (ed. Bonn, p. 174), arată că rîurile Timiş, Mureş, Criş, Tisa şi un altul, neidentificat pînă în prezent, Tutis, curgeau prin ţinuturile stăpînite de maghiari. E vorba desigur de cursul inferior al Mureşului, Crişului şi Timişului.

[18] Întrucît autorul dă distanţele în acelaşi mod dintre Turnu Severin şi Bel grad sau între Thesalonic şi Belgrad se poate aprecia că el calcula o zi de mers la circa 40—50 km. v. ed. cit., p. 176, 182, (Ed. Bonn, p. 173, 177).

[19] Kedrenos, ed. Bonn, p. 581—582.

[20] Constantin Porfirogenetul, *De administrando imperio*, ed. Gy. Moravcsik (maghiară), Budapest, 1950, p. 176 (ed. Bonn, p. 167).

[21] În legătură cu discuţiile asupra sensului numelor triburilor pecenege vezi art. lui G. Fé her din „Körösi-Csoma—Archivum", I (1921), p. 122 ; G. Nemeth în „Magyar Nylev", XVII (1922), p. 2; G. Czebe, ibid., p. 209; J. Markwart în „Ungarisches Jahrbücher", IX (1922), p. 68 şi urm. ; Gy. Moravcsik, *Bizantino-turcica*, p. 124, 147, 279.

la dînşii o învăţau maghiarii[22]. Atît triburile cavare, cît şi pecenegii numiţi *Kangar*, ca şi ceilalţi, aparţineau neamurilor ugrice. Probabil că nu existau mari diferenţe între dînşii, dacă nu cumva formau una şi aceeaşi grupă de triburi[23].

După unele indicii păstrate în vechile cronici maghiare s-ar putea susţine că triburile cavare ocupaseră, pe noul teritoriu luat în stăpînire de maghiari în regiunile de la apus de Carpaţi, partea răsăriteană. În *Gesta Hungarorum* a Notarului anonim al regelui Bela se afirmă că în regiunile bihorene, stăpînite de Menumorut, locuiau nişte seminţii care se numeau Kozar[24]. La originea acestei grupe de populaţie nu pot sta decît cavarii despre care Constantin Porfirogenetul ne spune că erau o ramură a chazarilor. Misionarii trimişi spre a converti la creştinism populaţia din regiunile panonice descopereau în cîmpia de la răsărit de Tisa locuitori prezentînd în ceea ce priveşte limba şi obiceiurile deosebiri faţă de maghiarii din regiunile apusene, numiţi „albi" şi întrebuinţau pentru a marca această discriminare expresia de „unguri negri"[25]. Se indica pe această cale poziţia de subordonare a triburilor aşezate în teritoriile periferice dinspre răsărit.

Izvoarele bizantine dau pecenegilor denumirea de *patzinaki* sau *patzinakitai*, iar cele maghiare scrise în limba latină folosesc termenul de *bessi*. Ruşii îi cunoşteau sub numele de *pecenezi*. Singularul acestui nume este ca la români : *peceneg*. Dublarea lui *-s-* din formele latine ale acestui nume provine, credem, de pe urma existenţei în cuvîntul dat al unui *c* muiat *(bessi = beči)* redat de bizantini printr-un *-tz-*. Sufixul *-ak* sau *-ek*, serveşte ca şi sufixul *-ok* din limba maghiară la formarea pluralului. La geograful arab Al Idrissi, numele acesta apare sub forma *baǵnāk*[26]. El ar deriva de la un radical *baǵ-* cu înţelesul de „domn", „nobil". Termenul *bäg-* există şi în limbile turce cu acelaşi înţeles[27]. Constantin Porfirogenetul susţine că acesta ar fi înţelesul numelui purtat de membrii triburilor Kángar[28].

Se obişnuieşte ca pecenegii să fie înglobaţi împreună cu cumanii în denumirea de seminţii tiurce. Se pare că între cele două neamuri era o mare deosebire, tiurci fiind numai ultimii. O precizare în această privinţă se poate obţine numai dacă se localizează regiunea locuită de acest neam înainte de a coborî în stepele pontice. În această privinţă în *De administrando imperio* ni se spune că numai o parte dintre pecenegi s-ar fi strămutat în Atelkuz. Alţii au rămas de bunăvoie acolo, adică în vechea lor patrie, şi locuiesc împreună cu uzii. Pot fi cunoscuţi după felul deosebit al îmbrăcăminţii[29]. Acest habitat mai vechi se poate stabili dacă cercetăm harta dresată de geograful arab Al Idrissi din 1154. El notează în climatul VI/66 : „Bilad baǵnāk min al atrak", iar în climatul următor „Bilad baǵnāk al turk"[30].

[22] *De administrando imperio*, ed. cit., p. 174. (Ed. Bonn, p. 171).

[23] Discuţii în legătură cu ambele grupe la Gy. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, p. 132.

[24] Lászlo Fejérpataki, *Béla Király névtelen jegyzőjének könyve*, Budapest, 1892, p. 16 „terra quae habitantur gentes, qui dicuntur kozar" (Ed. G. Popa-Lisseanu, Buc., 1934, p. 34).

[25] *Mon. Hung. Hist., Diplomataria*, VI, 17. De asemenea la Adhemar de Chabannes în *Mon. Gem. SS*, IV, p. 131.

[26] *Charta Rogeriana, Weltkarte des Idrissi vom Jahre 1154*, ed. de Konrad Miller, Stuttgart, 1926, climatele VI-66 şi VI-67.

[27] Radlov, *Opyt slovarija tyurskih narecii*, Petersburg, 1893, vol. IV, col. 1580.

[28] *De administrando imperio*, p. 167, Moravcsik, 170.

[29] *De administrando imperio*, Bonn, p. 167, Gy. Moravcsik, p. 168.

[30] *Charta Rogeriana, Weltkarte des Idrissi vom Jahre 1154*, ed. de Konrad Müller, Stuttgart, 1926.

Se vede deci că locuiau acolo împreună cu niște resturi ale uzilor, care sînt numiți în izvoarele ruse *torci.* Triburile *bağnak* sînt notate în harta respectivă pe cursul superior al rîului Kama, afluent al Volgăi, deasupra bulgarilor și al bașkirilor. Regiunea locuită de ele aici, ca și sufixul *-ak* de la numele lor ne dau posibilitatea să-i clasăm ca rude apropiate ale maghiarilor (magyarok), în grupa popoarelor ost-baltice.

Ca și maghiarii, pecenegii erau amestecați cu seminții turce. În grupa de triburi a celor dintîi intrau cavarii, iar la ceilalți, cele trei seminții numite kángar. Ele nu se pot confunda, așa cum s-a întîmplat deja la unii istorici din trecut. Ambele comportă oarecare discuții. În primul rînd trebuie să stabilim care este numele lor exact. Rămîne de neînțeles motivul pentru care numele avarilor — (Ἄβαροι) la scriitorii bizantini, este redat în transcriere latină cu *-v,* iar celălalt notat de Constantin Porphirogenentul sub forma Καβάροι este redat cu *b* (kabari). La autorul amintit avem însă Βοεβόδος transcris de editorii de la Bonn sub forma *boebodos,* deși este clar că este vorba de termenul de origine slavă *voievod.* Dacă această grupă a cavarilor ar fi fost cunoscută și din izvoarele apusene ca avarii, nu s-ar mai fi adoptat forma necorespunzătoare cu *-b-.* Asemănarea dintre numele avarilor și al cavarilor pune problema existenței unor legături mai strînse între ele. Observăm la ele o parte comună *-var* și prefixele *-a* și *-ka.* Ele mai apar în *A-zak* (numele turcesc al cetății Azov) și *kazaci (kazak)* numele cunoscutei populații din sudul Rusiei, apoi *zichii -kasogii* etc. S-ar putea lansa aici ipoteza că numele în cauză sînt legate de anumite centre numite *var,* care nu sînt altceva decît cunoscutele ringuri. Prefixele menționate arată poziția lor : ringul de jos (avar), ringul de sus (kavar).

Credem că și la numele *kángar* [31] trebuie să se aducă unele corecturi. El este înregistrat de Constantin Porphirogenetul sub forma κάγγαρ, Dacă îl comparăm cu numele de localități *Bolgar* (de pe Volga), *Balangar* situat de Al Idrissi în partea de nord a munților Caucaz, *Kașgar* în Turcmenia și apoi cu *Ţungaria* și numele sadagarilor, ajungem la concluzia că în partea finală *(gar)* se exprimă un anumit gen de așezare. În cazul cînd Constantin Porphirogenetul a înregistrat la începutul acestui termen un *k* tare, în locul unui *č* (comp. cu Tzungaria) el a deformat un nume care trebuie să fi sunat *čángar,* nume care trebuie să fie pus la originea ciangăilor de la noi. Românii au putut numi această populație *ciángări* care s-a transformat apoi, ca *vătrari — vatrai, păstări — păstăi,* în *ciangăi.*

Deși nu se neagă cu totul prezența pecenegilor în cîmpia munteană și relațiile lor pașnice cu populațiile de la Dunărea de Jos precum și faptul că ei au jucat un rol în istoria primară a poporului român, se încearcă totuși de unii arheologi să se argumenteze că sălășluirea lor aici a fost de o durată mai scurtă decît în stepele din sudul Rusiei [32]. Se aduce ca argument faptul că așezările de tip Dridu nu ar fi cunoscut distrugeri în cursul secolului al X-lea, că în nici o parte a țării noastre nu s-a găsit vreun element de cultură materială, susceptibil să fie atribuit pecenegilor în vremea de la sfîrșitul secolului al IX-lea [33], că așezarea Hlincea I ar fi fost distrusă pe la jumătatea secolului al X-lea și mai ales faptul că atacurile lor împotriva Bulgariei și a Imperiului Bizantin sînt menționate tîrziu în cronici. Împotriva afirmațiilor unor istorici ca Julius Jung, A. D. Xenopol, N. Iorga, Const. C. Giurescu, care susțin că pecenegii erau prezenți la Dunăre încă de pe la sfîrșitul secolului al IX-lea, se arată după cronici ruse și izvoare bizantine, că abia în anul 917 pecenegii erau gata să intervină în luptele dintre bulgari și bizantini, fiind solicitați de cei din urmă. Ei locuiau pe atunci în Atelkuz, adică în regiunea de stepă străbătută de marile

31 Transcris *kankar* de editorii de la Bonn și *kangar* de Moravcsik.
32 Petre Diaconu, *Les Petchenegues au Bas-Danube,* București, 1970, p. 9.
33 *Ibidem,* p. 15—16.

cursuri de apă din sudul Rusiei, regiune care nu se întindea însă pînă în nordul gurilor Dunării [34]. Dacă ei ar fi locuit în apropierea Dunării, guvernul bizantin nu ar fi însărcinat în anul 917 pe strategul Chersonului, Ioannes Bogas, să trateze cu ei organizarea unui atac împotriva Bulgariei lui Simeon [35].

Istoricii menţionaţi mai sus îşi sprijineau punctul lor de vedere pe datele cuprinse în *De administrando imperio* că ungurii, îndemnaţi de bizantini, ar fi atacat Bulgaria în anul 896 şi că Simeon, forţat de această invazie, a încheiat pacea cu bizantinii şi apoi aliat cu pecenegii a întreprins un alt atac în vederea distrugerii şi izgonirii maghiarilor din Atelkuz [36]. Atacul a reuşit şi ungurii au fost siliţi să se refugieze în Panonia. Evenimentul acesta este pus de vechea cronică rusă în anul 898, cînd ungurii au trecut pe lîngă Kiev şi apoi peste Carpaţi, în Panonia [37]. Probabil la această dată pecenegii au luat în stăpînire Atelkuzul.

Am încercat în altă parte să determinăm habitaturile maghiarilor înainte de stabilirea lor în Panonia. Am arătat acolo că autorul tratatului *Despre popoare* avea în vedere două regiuni. În prima, numită Lebedia, ar fi stat sub dominaţia chazară timp de 300 de ani [38]. E vorba de regiunea situată la nord de fluviul Kuban, străbătută de afluentul acestuia, Laba. Fiind atacaţi aici de triburile pecenege numite *kangar*, maghiarii au trecut în Atelkuz, adică în ţinutul dintre Volga (Atel) şi Nipru (Uzu la neamurile tiurce) [39]. Alteori se întrebuinţa expresia de Ατελ καί Κούφου adică regiune dintre Volga şi Cuban.

În regiunea Atelkuz au rămas numai patru triburi. Altele, după o sălăşluire de cîţiva ani aici, au atacat în anul 915 Statul Chievean. Nu ştim cum s-au desfăşurat evenimentele, dar în cele din urmă cneazul Igor a încheiat pace cu ele şi de aici au plecat spre Dunăre [40]. Autorul vechiului letopiseţ rus ştia că această deplasare fusese determinată şi de o intervenţie a Imperiului Bizantin, care încheiase o alianţă cu ei, îndreptată împotriva bulgarilor. Din cauza certurilor care existau între conducătorii oştirii bizantine, pecenegii au refuzat însă să treacă peste Dunăre [41]. Credem că această deplasare a unor triburi pecegene spre sud-vest a avut loc între anii 915, dată menţionată mai sus, şi 917, data înfrîngerii bizantinilor de către oştile ţarului Simeon la Acheloos.

Nu este de crezut că triburile de pecenegi deplasate spre apus s-au mai întors în Atelkuz după această dată. Ţarul Simeon, greu încurcat în războiul cu bizantinii pînă în anul 924, nu avea nici o posibilitate să-i izgonească de la graniţele nordice ale ţării sale.

În timpul acestei deplasări spre sud-vest din anii 915—917, au putut să fie distruse unele aşezări ale băştinaşilor din regiunea situată în apropierea Bugeacului. Datele înregistrate în cronica rusă şi la autorii bizantini dau posibilitate să se corecteze limita cronologică a aşezării Hlincea I şi să se renunţe la propunerea că distrugerea ei ar fi avut loc pe la jumătatea secolului al X-lea [41 bis]

---

[34] *Ibidem*, p. 11—13, 25, 35—36.

[35] *Ibidem*, p. 15.

[36] Ed. Bonn, p. 172 şi Gy. Moravcsik, p. 176.

[37] *Povest' vremennyh let*, ed. Adr. Peretc, Moscova, 1950, p. 21.

[38] *De administrando imperio*, ed. Bonn, p. 167. Expresia „trei ani“ trebuie să fie corectată în „300 de ani“.

[39] C. Cihodaru, *Există ştiri despre români în operele unor scriitori afgani sau persani din secolele X—XI?* „An. şt. Univ. Iaşi“, s. III, a. Istorie, tom XV (1969), f. 2, p. 165—166.

[40] *Povest' vremennyh let*, ed. cit., p. 51.

[41] Amănunte în această privinţă v. la Kedrenos, ed. Bonn, p. 283—284.

[41 bis] M. Petrescu-Dîmboviţa, *Considérations sur le problème des périodes de la culture matérielle en Moldavie du VI-e au X-e siècle*, se pronunţă ca şi alţi arheologi că faza finală din cultura materială de tipul Hlincea I are limita superioară la începutul secolului al X-lea, v. p. 196.

Tot în acest timp tribul condus de Gyla a pătruns în Transilvania. Dacă nu se găsesc pretutindeni distrugeri, faptul se explică prin realizarea unor legături paşnice între populaţia locală şi nomazi. Băştinaşii plăteau tributul şi pecenegii nu se amestecau în felul lor de viaţă şi de organizare.

Aceasta explică şi lipsa elementelor de cultură materială pecenegă din aşezările băştinaşilor. Abia spre sfîrşitul dominaţiei acestui neam, în regiunile de la Dunărea de Jos, olarii localnici au început să imite în lut căldăruşele de metal ale pecenegilor.

Noii veniţi nu aveau nici aşezări statornice. Erau rătăcitori şi locuiau totdeauna în corturi [42]. Leon Diaconul spunea despre ei că sînt un neam de păstori, numeroşi, plini de păduchi, care îşi purtau casa cu ei, trăind de obicei în care [43].

Tribul avea o tabără principală acolo unde rezida conducătorul lui. Era împărţit în mai multe seminţii cărora li se distribuiau în stepă locurile de păşune. Erau în total, aşa cum s-a mai arătat, opt triburi împărţite în 40 de seminţii. Kedrenos dă 13 triburi. Credem că această cifră este exactă întrucît la cele opt triburi se mai adăugau trei triburi de cangari şi probabil două de berindei.

Argumentul că pecenegii au venit tîrziu în regiunile dunărene, întrucît scriitorii bizantini nu menţionează atacuri ale lor împotriva regiunilor din sudul fluviului, nu se poate susţine. Constantin Porfirogenetul ştia prin 948, cînd scria *De administrando imperio* că bulgarii se îngrijeau să întreţină legături de pace şi de prietenie cu pecenegii, întrucît în numeroase rînduri au fost înfrînţi de către aceştia [44]. Din text se vede clar că este vorba de Bulgaria dunăreană şi nu de cea de lîngă Marea Azov.

S-a admis că primul atac peceneg în sudul Dunării, conjugat cu o invazie a maghiarilor şi a altor triburi neidentificate ar fi avut loc în anul 934. Printre altele invadatorii au reuşit să cucerească un oraş numit de Al Mas'udi, scriitorul arab care menţionează evenimentul, Valandar şi să-l distrugă. Ar fi identificat cu oraşul Develtos, situat pe ţărmul Mării Negre, la graniţa dintre Bulgaria şi Imperiul Bizantin, spre nord-vest de Adrianopol. Se crede, bineînţeles, că este vorba de pecenegi din Atelkuz şi nu din regiunea dunăreană [45].

Ne-am ocupat recent de această problemă şi am ajuns, pe baza comparaţiei cu partea a doua, *-dar*, a unor nume ca *Ecaterinodar, Krasnodar, Pavlodar, Alcedar* să stabilim că localitatea în cauză nu trebuie să fie căutată în Balcani, ci în Caucaz. Triburile care au distrus-o sînt numite de Al Mas'udi, *Paknak, Baggard, Bagna* şi *Mukarda.* Ajungeam, în lucrarea citată, la concluzia că e vorba de triburi din regiunea de la apus de munţii Ural, unde mai rămăseseră pecenegi şi propuneam ca numele *Baggard* să se emendeze în *Baǯgard* (Başkiri) [46]. Nu este exclusă posibilitatea ca atacul să fi fost organizat de pecenegii de la răsărit de Nipru în legătură cu alte triburi.

Identificam localitatea Valandar, în Caucaz, acolo unde pe harta lui Idrissi este înregistrat oraşul Balangar. Faptul că Al Mas'udi arată că oraşul era aşezat pe ţărmul Mării Negre, că locuitorii lui erau din Imperiul Bizantin (Rum), ne face acum să credem că este vorba de unul din oraşele stăpînite de bizantini

---

42 *Ibidem*, II, p. 581.

43 Leo Diaconus, *Varii libelli*, ed. Bonn, 1828, p. 157.

44 *De administrando imperio*, ed. Bonn, p. 71, Gy. Moravcsik, p. 52 (cap. 5).

45 Petre Diaconu, *Op. cit.*, p. 18—19.

46 C. Cihodaru, *Op. cit.*, p. 164.

pe ţărmul caucazian al Mării Negre, cum ar fi, de pildă, Petiunt (Piţunda) sau Sevastopol (Suhumi). La Idrissi el era numit Allania[47]. Dacă îi adăugăm termenul *-dar*, care la caucazieni înseamnă oraş, obţinem *Alandar sau Valandar* „oraşul Alanilor". Triburile Valandar sau Valandarja menţionate într-o altă lucrare a lui Al Mas'udi se pot identifica foarte bine cu alanii. În felul acesta se explică şi tăcerea unor autori bizantini, ca Gheorghios Monachos, Pseudo-Simeon şi Teophanes Continuatus, în legătură cu prezenţa pecenegilor la invazia maghiarilor în Imperiul Bizantin din anul 934. Nu este prin urmare necesar ca data lui Al Mas'udi, 932, să fie corectată, după Ibn-al-Ahtir, care a copiat greşit.

Mai remarcăm aici că geograful arab menţionează distanţa de opt zile de mers de la capitală pînă la oraşul menţionat. El nu vorbeşte însă de Constantinopol şi cred că este vorba de capitala temei, Tbilisi. De la Constantinopol pînă la Develtos pot fi două sau trei zile de mers şi nu opt, cum ar fi în primul caz.

Faptul că în timpul luptelor dintre bizantini şi bulgari, anterioare anului 917, tratativele cu pecenegii, pentru încheierea unei alianţe cu bizantinii împotriva bulgarilor, fuseseră purtate de Ioannes Bogas, strategul din Cherson, nu trebuie să ne înşele şi să ne ducă la concluzia că numai de acolo, din Crimeea, se puteau realiza astfel de legături. Constantin Porfirogenetul ne spune că solii imperiali tratau cu şefii pecenegi în corăbii „pe fluviile Dunărea, Nipru şi Nistru"[48].

De la constatarea că ruşii, coborînd în jos pe Nipru spre Constantinopol, puteau fi urmăriţi de pecenegi de la al patrulea prag al Niprului pînă ce ajungeau la braţul Sulina de la gurile Dunării[49] nu trebuie să ne facă să credem că pecenegii, încă din primele două decenii ale secolului al X-lea, nu depăşeau spre apus stepa Bugeacului. Pecenegii puteau să-i atace numai atunci cînd la praguri ruşii urcau pe ţărm şi trăgeau luntrele lor pe uscat sau atunci cînd de pe mare furtuna îi arunca pe ţărm. Un rîu Selina, care este menţionat ca afluent al Niprului, provine, probabil, dintr-o confuzie cu rîul Sula.

Că pecenegii se întindeau cu dominaţia lor şi mai spre apus de gurile Dunării, se poate constata din aceeaşi operă a Porfirogenetului. El ne spune că din părţile de jos ale Dunării, începînd din faţa oraşului Silistra (τῆς Δρίστρας ἀντίπερα) începe Pecenegia, care se întinde pînă la Sarkel[50].

Izvoarele nu ne dau informaţii asupra unor expediţii ale pecenegilor în sudul Dunării, în afară de participarea lor la prima expediţie a ruşilor sub conducerea lui Sviatoslav în Bulgaria. Relaţiile dintre ei şi bizantini s-au înrăutăţit abia după anul 1027, cînd are loc o primă invazie a lor în Imperiul Bizantin. Atacurile pecenege se înteţesc în primii ani ai celui de-al patrulea deceniu al acestui secol. In anul 1036, ei au suferit o grea înfrîngere din partea ruşilor, sub zidurile Chievului.

Starea de nelinişte din sînul uniunii pecenege şi atacurile lor împotriva vecinilor, între anii 1032 şi 1047, sînt provocate, desigur, de presiunea pe care o exercitau asupra lor uzii, care îi loveau dinspre răsărit. În acest timp două triburi, triburile lui Kegen, s-au refugiat pe teritoriul bizantin. În iarna anilor 1047—1048 cea mai mare parte din triburi au trecut în Imperiul Bizantin, unde după o grea înfrîngere au fost colonizate în diferite părţi ale Bulgariei. Unele

[47] *Charta Rogeriana, Die Weltkarte des Idrissi,* ed. cit., cl. V—56.

[48] *De administrando imperio,* ed. Bonn, p. 73 ; Gy. Moravcsik, p. 54, (în titlul cap. 8).

[49] *Ibidem,* ed. Bonn, p. 78—79 ; Moravcsik, p. 60—62.

[50] *De administrando imperio,* ed. Bonn, p. 177 ; Moravcsik, p. 182. Prin urmare informaţia că pecenegii sălăşluiau prin faţa Silistrei există la Constantin Porfirogenetul şi nu a fost inventată de autorul acestor rînduri.

seminții s-au supus cnejilor ruși de la Chiev, iar altele, refugiate fie de pe teritoriul nord-dunărean, fie dintre cele colonizate în Bulgaria, au căutat protecția regilor maghiari. Există unele date din a căror interpretare ar rezulta că tribul lui Gyla din Transilvania a rezistat atacurilor date de uzi și a mai rămas cîtva timp pe loc.

Cronicile maghiare au confundat pe conducătorul de trib, Gyla, stabilit cu ai săi în Transilvania, cu unul dintre șefii triburilor maghiare, numit și el *Gyula* [51]. Constantin Porfirogenetul ne arată precis, referindu-se la cel din urmă, că nu este vorba de un nume propriu, ci de denumirea unei demnități [52]. Tot nume de demnitate era *karcha*. Termenul acesta avea în limbile tiurce sensul de „conducător la luptă", „voievod" *(kar* „luptă", *chan* „conducător") [53]. Un sens asemănător avea și termenul *gyula*, deținătorul unei astfel de demnități, fiind considerat ca mare judecător. Atribuții asemănătoare avea și voievodul la români. Dealtfel Constantin Porfirogenetul, cînd se referea la conducătorii triburilor maghiare, le dădea denumirea de voievozi (βοεβόδαι) [54].

E foarte posibil ca șefii pecenegilor din Transilvania să fi purtat și titlul de *karcha*. În această privință numele dat de Notarul anonim al regelui Bela, fiului celui dintîi Gyula din această țară, este sugestiv. Se poate însă să avem de-a face și cu un nume propriu, *Horka*. Acesta se poate compara cu altul, *Kurkutai* sau *Kurkutan* de la Constantin Porfirogenetul. La fel se poate face o apropiere între *Ciaba* din legenda descălecatului maghiar cu *Chabucse* din Chabuxingyla.

Ca și în alte părți locuite de români, raporturile dintre aceștia și pecenegi au fost pașnice și în Transilvania. Nu este vorba, bineînțeles, de o stăpînire organizată, cu conducători impuși populației locale dintre pecenegi. Raporturile dintre cele două populații, care se rezumau la o simplă dominație, erau reglementate cu ajutorul cnejilor și voievozilor români regionali, care, în interesul noilor veniți, s-au păstrat în continuare. Din lipsa informației în izvoarele istorice, nu putem preciza unde au fost centrele pecenege din Transilvania. Cronicile maghiare dau ca reședință conducătorilor gyula, vechea așezare româno-slavă, Bălgrad, care în maghiară a început să poarte numele de *Gyulaféhévár*, adică „cetatea albă a lui gyula".

În cazul cînd numele de *Gyulaféhévár* nu derivă de la existența unui voievod român în aceste părți, căci așa cum am văzut termenul *gyula* avea și sensul de voievod, intrarea acestei așezări sub stăpînirea pecenegilor a avut loc destul de tîrziu.

În prima legendă hagiografică a regelui Ștefan I, scrisă în vremea regelui Ladislau I (1077—1095), s-a păstrat știrea despre un atac plănuit de pecenegi împotriva Albei transilvane. În legătură cu aceasta, regele ar fi avut o vedenie și s-a grăbit să trimită în Transilvania un sol *(veredarius)* pentru a informa pe locuitorii de acolo despre planurile pecenegilor [55]. În cazul cînd această știre reflectă o situație reală, rezultă că în primele decenii ale secolului al XI-lea, Alba Iulia nu intrase încă în stăpînirea pecenegilor. Celelalte două legende, cea mare, și cea scrisă de episcopul Hartwik, vorbesc numai de niște lupte ale acestui rege cu pecenegii, care sînt, bineînțeles din Transilvania [56]. Dacă această țară ar

---

[51] *Scriptores* II, *Chronicon Pictum Vindobonense*, p. 290—291.

[52] *De administrando imperio*, ed. Bonn, p. 174 ; Moravcsik Gy., p. 178.

[53] R a d l o v, *Opyt slovarja tyurskih narecii*, Petersburg, 1893, vol. II, col. 71, 1663. Termenul *kar* există în limbile baltice, cu acest sens. E probabil un împrumut de la neamurile fino-ugrice, care îl aveau de la tiurci. v. C. C i h o d a r u, *Sensul unor hidronime, toponime și onomastice daco-gete*, „An. șt. Univ. Iași", seria Istorie, t. XIX, f. 1 (1973), p. 29.

[54] *De administrando imperio*, ed. Bonn, p. 168, Moravcsik Gy., p. 170.

[55] *Scriptores*, II, p. 397.

[56] *Ibidem*, II, p. 389, 423.

fi fost în stăpînirea regelui maghiar, acesta ar fi trimis aici o oştire ca să apere oraşul şi nu un sol.

Luptele cu pecenegii, menţionate în celelalte două legende, ne arată totuşi că încă înainte de apariţia uzilor în stepele ponto-dunărene, tribul lui Gyula din Transilvania a fost pus în situaţia de a suporta consecinţele consolidării statului feudal maghiar, în vremea lui Ştefan I şi a trebuit să facă mari sforţări pentru a-şi menţine independenţa. După cronicile maghiare, conducătorul acestei ţări numit tot Gyula (e vorba însă de dregătorie şi nu aveau de a face cu un nume propriu) şi anume Gyula cel Mic, a purtat război cu nepotul său Ştefan I, regele Ungariei, care l-a făcut prizonier împreună cu soţia şi cu doi copii şi l-a dus în Ungaria [57].

Cauza războiului este căutată în faptul că acest conducător transilvan era ostil creştinismului. În realitate se pare că Gyula ar fi participat la luptele împotriva regelui amintit sau a sprijinit coaliţia care se formase în vederea reintroducerii păgînismului în Ungaria. În cronică se arată că în urma acestui eveniment, creştinismul ar fi fost introdus în Transilvania. Probabil l-au acceptat o mică parte din pecenegii păgîni.

Regele Ştefan nu a alipit Transilvania la Ungaria, ci a pus aici un nou conducător, o rudă a sa, Zoltan, ales probabil din căpeteniile tribului condus la început de Gyula. *Zoltan*, de asemenea, este un titlu obişnuit la neamurile tiurce şi nu un nume propriu. Rezultatul acestor lupte din jurul anului 1002 a fost reducerea Transilvaniei la o uşoară dependenţă faţă de Ungaria. Mai tîrziu, după moartea regelui amintit, în timpul luptei pentru putere dintre diferitele grupări nobile şi a intervenţiilor străine, situaţia aceasta a dispărut.

În a doua jumătate a secolului al XI-lea, apariţia uzilor şi apoi a cumanilor în stepele ponto-dunărene a provocat frămîntări în sînul tribului peceneg din Transilvania. Ajutaţi, probabil, de unele seminţii cumane, stabilite în cîmpia munteană şi în sudul Moldovei, conducătorii lui au organizat mai multe expediţii de jaf în Ungaria.

Una din acestea a avut loc în timpul regelui Solomon, în anul 1068. În cronicile medievale maghiare se arată că pecenegii [58], distrugînd prisăcile (ruptis indaginis) din partea superioară a Porţii Mezeşului, au invadat în Ungaria şi au prădat pînă în Nyr şi Bihor. Oştirea maghiară, condusă de regele Solomon şi de ducii Geysa şi Ladislau i-a urmărit şi i-a înfrînt lîngă muntele Chiraleş, aproape de Dobica [59]. Cronicile din secolul al XIV, înlocuiesc numele pecenegilor cu ale cumanilor [60]. Conducătorul acestora este însă un oarecare Osul, slujitor al lui Gyula.

La scurt timp după această înfrîngere, au izbucnit tulburări interne în Ungaria şi regele Solomon a fost alungat de verii săi Geysa şi Ladislau. Eliberat din închisoare, mai tîrziu, în timpul regelui Ladislau a venit la Kutesk, ducele cumanilor (recte pecenegilor) şi i-a cerut sprijinul pentru a-şi relua tronul pierdut. El a jurat şefului arătat că-i va da Transilvania în deplină proprietate şi pe fiica sa de soţie. (Cui iuravit quod Transilvaniam provinciam proprietario sibi tra-

---

57 *Annales Alathenses majores*, în *Mon. Germ. Hist.*, *Scriptores*, XX, p. 790: „Stephanus rex Ungaricus super avunculum suum Julum regem cum exercito venit quem apprehendisset, cum uxore et duobus fiiliis, regnum vi ad christanissimum compulit". *Analele de la Hildesheim*, ibidem, III, p. 92, *Chronicon Pictum Vindobonense*, în *Scriptores rerum Hungaricum* (red. lui Szentpétery) vol. I, cap. 65, 66 şi 67; *Anonymi (P. Magistri) Gesta Hungarorum*, *Ibidem*, I, cap. 27.

58 Aşa la Simon de Keza, *Gesta Ungarorum*, cap. 83, în *Scriptores*, I, p. 182. Aici se arată că evenimentul în cauză a avut loc în timpul regelui Ladislau cel Sfînt (1077—1095). Tot despre pecenegi (bisseni) vorbeşte şi Legenda Sf. Ladislau. v. *Legenda St. Ladislai*, în *Scriptores*, II, p. 520.

59 Şt. Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, ed. a 2-a Buc., 1973, p. 84—89.

60 *Scriptores*, I, cap. 102, p. 366—368.

deret et filiam eius in uxorem acciperet, si ille in auxilium eius super Ladislaum venisset). Expresia *proprietario* se referă la renunțarea, din partea regelui maghiar, la vechile pretenții de suzeranitate asupra Transilvaniei. Aliații au prădat Ungaria pînă la cetățile Ung și Borsova. Fiind înfrînt de oștile lui Ladislau, Solomon a fugit împreună cu Kutesk [61].

După această ispravă, Solomon împreună cu tîlharii de cumani (latrunculi cunorum), care nu sînt altceva decît aceiași pacenegi din Transilvania, au invadat Imperiul Bizantin. Au fost însă înfrînți și puțini dintre ei au scăpat. Cei înarmați ușor au fugit spre Dunăre pentru a se salva. Solomon însă cu ostașii săi, care aveau platoșe grele, erau împiedicați să fugă din cauza greutății armelor. Mai mult încă, au fost surprinși de un viscol puternic și au fost siliți să se adăpostească într-o fortăreață pustie. Acolo au fost asediați și puțini au mai putut să scape peste Dunăre [62].

Anna Comnena a înregistrat evenimentul acesta sub anul 1088. Ea vorbește de Solomon, conducător al unei oștiri *dacice* (δάκικον στράτευματος) și de un oarecare peceneg Țelgu [63]. Numele acestuia se aseamănă cu acela al unui fiu al lui Arpad, anume Izelech [64]. E posibil să existe o legătură între Țelgu și numele localității, Țeligrad, pe Mureș, lîngă Blandiana.

Data de mai sus a fost rectificată [65] în 1087, dar și una și alta cad tot în timpul răscoalei populației din Paristrion împotriva bizantinilor.

La cîțiva ani după această dată, Transilvania a fost greu încercată în anul 1092 de o invazie a cumanilor sub conducerea unui șef Copulch. Aceștia după ce au prădat Țara Transilvaniei (regnum Transylvaniae), au trecut în Bihor și au pustiit diferite părți ale Ungariei. Regele Ladislau a reușit să-i înfrîngă și să-i izgonească [66].

Aceste înfrîngeri repetate din partea maghiarilor sau a cumanilor au slăbit mult puterea pecenegilor din Transilvania și a permis să se instaleze aici stăpînirea regilor arpadieni. Noile valuri întărite cu palisade la Dăbîca [67], constituie o mărturie în acest sens. Moneda de la regele Coloman, descoperită în aceste lucrări, ne permit să stabilim această dată în vremea acestuia (1095—1116) sau a urmașului său Ștefan al II-lea (1116—1131).

Cea mai mare parte a pecenegilor de aici a trebuit să părăsească țara. Invadînd în Imperiul Bizantin, ei au fost înfrînți în anul 1122 de oștile împăratului Ioan Comnenul. În amintirea acestei victorii, el a instituit „sărbătoarea pecenegilor" (Πατζινάχων τελετή) [68]. Cei care au rămas pe loc au trebuit să se supună maghiarilor și îi găsim menționați alături de români, ca de pildă în documentul din 1224 unde se vorbește de „Silva Blacorum et Bissenorum" [69] și într-altul din 1290 unde se menționează o expediție a contelui Ioachim de Sibiu în Bulgaria apuseană. În compunerea oștirii sale intrau sași, români și pecenegi [70].

E greu de presupus că o populație pașnică de crescători de vite și agricultori maghiari, puțin însemnată numericește, ar fi rămas încă din vremea regelui

---

[61] *Scriptores,* II, *Chronicon Pictum Vindobonense,* cap. 62.
[62] *Ibidem,* cap. 62.
[63] Anna Comnena, VII, p. 331 (ed. Bonn).
[64] *De administrando imperio,* ed. Bonn, p. 175, Moravcsik Gy., p. 178.
[65] Ilie Gherghel, *Zur Gheschichte Siebenbürgen,* p. 39.
[66] *Scriptores,* II, *Chronicon Pictum Vindobonense,* cap. 62.
[67] Ștefan Pascu, *Op. cit.,* p. 95—96.
[68] Nicetas Choniates, *Historiae,* ed. Bonn, p. 22—23; Ioan Cinnamus, ed. Bonn, 3, p. 7—8. Numesc pe invadatori sciți, dar numele sărbătorii arată despre ce fel de sciți era vorba.
[69] *Documente privind istoria României,* Seria C. (Transilvania), veacul XI. XII, XIII, vol. 1, p. 338.
[70] *Ibidem.*

Ştefan I pe teritoriul Transilvaniei. Credem că e cu mult mai probabil ca mormintele descoperite la Lopadea, Moldoveneşti, Benic, Cîlnic, Vinţu de Jos şi Blandiana să aparţină unor pecenegi [71].

Amintirea pecenegilor aşezaţi pe teritoriul Transilvaniei s-a păstrat în toponimie. Ea, pînă în prezent, nu a fost bine studiată. S-a semnalat existenţa unor numeroase sate cu numele de Beşeneu, care amintesc de existenţa pecenegilor [72]. Cred că de la aceștia provin numirile purtînd sufixul *-uz* (Ombuz, Somuz, Oituz) şi *-az* (Bicaz), precum şi altele în *-ul* (Arzul, Kukul, numele Tîrnavei). Cele cu sufixul *-lui* (*luγ*) şi *-aba* sînt însă cumane şi nu se întîlnesc în Transilvania (cf. Vaslui, Bahlui, Turlui, Toxaba, Tîncabă etc.).

În încheiere trebuie să arătăm că datele relative la regiunile carpatice şi dunărene în opera amintită a lui Constantin Porfirogenetul ne dau situaţia de la sfîrşitul secolului al IX-lea şi din prima jumătate a secolului al X-lea. Ele sînt extrem de sumare şi adesea lipsite de precizie. Coroborarea lor cu informaţia păstrată în gestele medievale maghiare şi cu rezultatele obţinute în domeniul cercetărilor arheologice şi lingvistice poate duce însă la concluzii interesante şi oferă unele puncte de sprijin în clarificarea procesului de dezvoltare a societăţii de pe teritoriul ţării noastre. În general se poate susţine pe baza lor că, în primele decenii ale secolului al X-lea, în această parte, a pătruns o grupă de triburi de origine ost-baltică amestecată cu tiurci, apropiată în ceea ce priveşte limba, mai mult de maghiari. Unul din aceste triburi a pătruns şi pe teritoriul Transilvaniei şi a rămas aici pînă la începutul secolului al XII-lea. După mai multe lupte cu maghiarii, o parte din el a trecut în sudul Dunării, iar restul s-a asimiliat cu românii sau cu secuii.

INFORMATIONS SUR LES PETCHENEGUES DANS L'OEUVRE DE CONSTANTIN PORPHIROGÉNÈTE

Résumé

Les informations, contenues dans l'oeuvre de Constantin Porphirogénète, intitulée *De administrando imperio*, ont été, en général, soumises à une critique, qu'on peut considérer exagerée.

L'auteur de ces pages reprit la recherche sur les données du sus-dit auteur, en les mettant en concordance avec les resultats obtenus par les archéologues dans leurs travaux.

On précise ici que les petchenegues se sont établis dans les steppes ponto-danubiennes dans les premières décennies du X-e siècle. L'un de leurs tribus, le tribus du *gyla*, a occupé la Transylvanie.

Le territoire dominé par les petchenegues s'étendait au cours du X-e siècle jusqu'aux limites nordiques actuelles de l'état roumain.

Les données de Al Mas'udi sur un attaque des petchenegues (baknak) en 934 sur le territoire de l'Empire Byzantin ont été erroné interpretées. Dans le texte de l'écrivain arabe, il s'agit d'une ville nomée Valandar, qu'on peut localiser dans la région de Caucase et non dans la Péninsule Balcanique. La comparaison du nom mentionné avec des autres qu'ont une origine caucasienne comme Ecaterinodar, Krasnodar, Pavlodar, Alcedar etc., décide en ce problème.

---

[71] Asupra acestor morminte v. Ştefan Pascu, *Op. cit.*, p. 87 ; Kurt Horedt, *Contribuţii la istoria Transilvaniei în secolele IV—XII*, p. 116—117.

[72] Ştefan Pascu, *Op. cit.*, p. 81—82 ; A. D. Rassovscki, *Pecenegi, torki i berendei na Russi i vu Ugrii*, Praga, 1933, p. 30.

Il s'agit d'une ville caucasienne située sur la rive orientale de la Mer Noire. L'auteur met en discussion la ville d'Allania, notée sur la carte dressée par Idrissi sous ce nom. En lui ajoutant le terme *-dar*, qui signifiait *ville*, on arrive à un nom comme *Alandar* ou *Valandar*, la ville des alains.

Pendant les années 1047—1048, la majorité des tribus petchenegues ont passé le Danube et après une sanglante defaite ont été colonisés dans diverses régions de la Bulgarie.

Les petchenegues de la Transilvanie ont resté sur le lieu jusqu'aux premières décennies du XII-e siècle. L'auteur examine ici leurs attaques sur le royaume de Hongrie et sur l'Empire Byzantin.